

УДК 719(100:477)(091)

DOI: 10.31651/2076-5908-2021-2-152-159

ХАРКОВЕНКО Роман Володимирович,

кандидат історичних наук, головний

спеціаліст Міністерства культури

та інформаційної політики України

Orcid ID: 0000-0002-3447-1391

e-mail: kredo3@ukr.net

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЗА КОРДОНОМ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПАМ'ЯТКООХОРОННОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

У статті розглядаються та аналізуються історичні особливості охорони пам'яток культурної спадщини за кордоном, а також можливість використання передового зарубіжного досвіду в пам'яткоохоронній галузі України. Здійснено огляд пам'яткоохоронного законодавства і принципів державного управління України, а також досліджено роль культурної спадщини у житті українського народу. Виокремлено національні особливості виявлення, дослідження, обліку, охорони, збереження й використання пам'яток культурної спадщини в Україні.

Ключові слова: охорона культурної спадщини, об'єкт культурної спадщини, пам'ятка.

Постановка проблеми. У світі існує безліч практик охорони власної культурної спадщини, її збереження, використання та популяризації. Кожна країна прагне якомога ефективніше охороняти і зберігати своє національне культурне надбання. Але жодна держава сьогодні не може стояти осторонь світових глобалізаційних процесів, зокрема й у сфері охорони культурної спадщини. Тому спостерігається перманентний обмін передовим досвідом між країнами в пам'яткоохоронній діяльності, а також здійснюється активна діяльність міжнародних організацій у вказаній сфері.

Міжнародна охорона культурної спадщини полягає у співробітництві та допомозі державам із виявлення й збереження всесвітньої спадщини. Ведеться постійний моніторинг, що дозволяє стежити за станом природних і культурних об'єктів та надавати необхідну підтримку тим країнам, які не мають матеріальних і фінансових ресурсів для їх збереження. Україні, безумовно, треба вивчати історію і передовий досвід інших держав у сфері охорони культурної спадщини, але переймати останній необхідно вибірково, фрагментарно, з урахуванням української історії, реалій сьогодення та ментальних особливостей нашого народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Охорону пам'яток культурної спадщини за кордоном та в Україні, а також питання виявлення, вивчення, обліку, охорони, збереження, використання, популяризації пам'яток в радянський і пострадянський періоди вивчали такі дослідники як В.І. Акуленко, М.М. Богуславський, А.А. Буторін, Л.Н. Галенська, Й.Р. Глемза, В.С. Дюдюхіна, М. М. Жерве, В. Ф. Козлов, В. Р. Крогіус, І. П. Магазінцікова, В.П. Максаковський, А. А. Максимов, І. Е. Мартиненко, О. І. Мельничук, Н.С. Молчанов, Л. В. Павлова, Н. А. Потапова, К. П. Рубаник, А. С. Смирнов, Е.В. Утко, О. В. Шуміхіна та інші.

Мета. Здійснити аналіз історичного аспекту охорони пам'яток культурної спадщини за кордоном та його значення для пам'яткоохоронної галузі України.

Виклад основного матеріалу. Ідеї охорони пам'яток культурної спадщини набули поширення в епоху Відродження разом з інтересом до античного мистецтва і розвитком колекціонування. В період Великої французької революції декретами Конвенту пам'ятки культурної спадщини вперше були оголошені всенародним надбанням, були націоналізовані приватні зібрання (Декрет про створення музею Лувру, 1791 р.). У 1795 р. виникла Державна служба охорони пам'яток Франції. У XIX – початку XX ст. з ростом національної самосвідомості народів у багатьох державах Європи та Америки пам'ятки культурної спадщини беруться під державну опіку (Закон «Про заборону вивезення пам'яток мистецтва», виданий в Греції в 1834 р., Бразилія – Закон «Про організацію захисту національної історичної і художньої спадщини, 1937 р.), створюються державні інспекції (у Франції – в 1830 р., в Пруссії – в 1843 р., в Бразилії – Служба-секретаріат (SPHAN), під

егідою Міністерства освіти – 1937 р.) [1, 49–51], видаються положення (у Франції – в 1887 р., доповнено в 1962 р.; в Італії – в 1902 і 1909 рр., доповнено в 1939 р.; в Польщі – в 1918 і 1928 р.) і закони про охорону пам'яток культурної спадщини, починаються роботи з їх наукової систематизації, каталогізації, консервації та реставрації. Під час Другої світової війни (1939–1945 рр.) нацисти по-варварськи руйнували міста і пам'ятки. В кінці 1940–1950-х рр. активізувалася діяльність з охорони пам'яток культурної спадщини. Положення про охорону пам'яток були видані в Польщі (1945 р., оновлено в 1962 р.), Японії (1950 р.), Єгипті (1951 р.), НДР (1952 р., оновлено в 1962 р.), Чехословаччині (1958 р.), Югославії (1959 р.), Бразилії (1937 р.). Крім того, були проведені величезні роботи з відновлення та реставрації пам'яток культурної спадщини, які постраждали в роки Другої світової війни.

Сама ідея міжнародної відповідальності за збереження найбільш цінних пам'яток природної і культурної спадщини виникла в 60-х рр. ХХ ст. в зв'язку з будівництвом висотної Асуанської греблі в Єгипті і загрозою затоплення водами Нілу стародавніх пам'яток Нубії. Міжнародне співтовариство усвідомило тоді, що їх загибель стала б непоправною втратою для всього людства. Проте, коштів для збереження пам'яток культурної спадщини у Єгипту і Судану не було. І в березні 1960 р. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (її штаб-квартира знаходиться в Парижі) (далі – ЮНЕСКО) звернулася із закликом про допомогу до всіх країн світу і в короткий термін були зібрані значні кошти, що дозволили врятувати пам'ятки Нубії.

ЮНЕСКО – це міжнародна організація, що має справу з ідеологічними питаннями. Статут ЮНЕСКО покладає на організацію обов'язки «сприяти зближенню до взаєморозумінню народів» (пункт 2 статті 1), зміцнювати ідею захисту миру в свідомості людей (преамбула), заохочувати «розвиток народної освіти і поширення культури», «допомагати збереженню, прогресу і поширенню знань, піклуючись про збереження й охорону загальної спадщини людства (книг, творів мистецтва та інших пам'яток історичного і наукового значення), а також рекомендуючи зацікавленим народам укладення відповідних міжнародних конвенцій», заохочувати «співробітництво народів у всіх галузях інтелектуальної діяльності» (пункт 2 статті 1) [2, 10].

Питаннями охорони пам'яток культурної спадщини займаються Міжнародна рада музеїв (1946 р.) (далі – ІКОМ), Міжнародний дослідницький центр з охорони і реставрації культурних цінностей (1959 р.), Міжнародна рада з охорони пам'яток і визначних місць (1965 р.) (далі – ІКОМОС) та інші організації. Консультативним статусом категорії А (консультативна та співпрацює – вища) при ЮНЕСКО мають, зокрема, такі міжнародні неурядові організації як ІКОМОС, ІКОМ, Римський центр. Наділення їх таким статусом дозволяє вказаним міжнародним організаціям здійснювати співробітництво з ЮНЕСКО і проводити взаємні консультації з її органами [3, 105].

З ініціативи ЮНЕСКО на Гаазькій конференції в 1954 р. були прийняті Міжнародна конвенція і протокол «Про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту». У листопаді 1972 р. в Парижі під час 17-ї сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО була прийнята міжнародна Конвенція «Про охорону всесвітньої культурної спадщини» (далі – Конвенція). Одночасно були засновані Міжурядовий комітет з її охорони, названий Комітетом всесвітньої спадщини, на який покладено основні функції з включення/виключення об'єктів в списки, а також з розгляду заявок та прийняття рішень про надання тієї чи іншої, в першу чергу, фінансової допомоги; Фонд охорони всесвітньої культурної і природної спадщини, який, будучи спеціальним цільовим фондом, акумулює фінансові кошти для реалізації цілей і завдань, визначених Конвенцією. Станом на 1 січня 1998 р. Конвенцію підписали 152 країни. У 2020 р. загальна чисельність об'єктів, включених до Списку об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (далі – Список ЮНЕСКО), становила понад 650 пам'яток культурної спадщини [4, 86].

Міжнародна охорона згідно зі статтею 7 Конвенції розуміється як система міжнародного співробітництва і допомоги державам із виявлення і збереження всесвітньої спадщини. Тому діяльність Комітету всесвітньої спадщини не обмежується складанням Списку ЮНЕСКО. Він також керує системою моніторингу, що дозволяє стежити за станом природних і культурних об'єктів та надавати необхідну підтримку тим країнам, які не мають

матеріальних і фінансових ресурсів для їх збереження. Кошти, якими розпоряджається ЮНЕСКО, складаються з невеликих обов'язкових внесків країн-учасниць Конвенції.

В зарубіжних країнах проблема металодетекції з'явилася років 25–30 тому. У Великобританії, наприклад, в 1988–1995 рр. діяльність «чорних археологів» призвела до пошкодження 188 археологічних пам'яток національного значення. І там теж звучали голоси на користь заборони металодетекції. Проте, комплекс законів і правил, прийнятих в 1996–2001 рр., дозволив переломити ситуацію. При цьому, вістря державної політики було спрямоване не на металодетектор як на «джерело зла», а на концепцію його використання: якщо металопошук – зайвий привід дещо додати до наукових знань, то це варто вітати; якщо його мета – просто пошук артефактів для персональної вигоди або для накопичення приватних колекцій без введення їх в науковий обіг, то це неправильно.

Сьогодні співробітництво між британськими археологами й пошуковими системами ведеться на рівні Британської археологічної ради, в яку входять і представники шукачів, що використовують у своїй діяльності металодетектори. Розроблено й діють прості та логічні правила аматорського пошуку: його дозволяється вести лише в межах порушеного оранкою горизонту і, зрозуміло, ні в якому разі – на археологічних пам'ятках. При цьому вся інформація про знахідки повинна ставати надбанням науки. Результати не забарилися позначитися: тільки в 2000–2001 рр. в Британії було виявлено та зареєстровано 37 518 нових археологічних об'єктів. Відкриття любителів внесли значний вклад в розуміння історії монетного обігу на Британських островах в епоху заліза, дозволили по-новому поглянути на деякі аспекти вивчення бронзового століття на південному сході Англії.

У Великобританії діють десятки пошукових об'єднань, які тісно співпрацюють з археологами. Так, в графстві Кент сім пошукових клубів разом з вченими беруть участь в розкопках давньоримського поселення поблизу містечка Ешфорд. На загальнонаціональному рівні британські пошукові системи об'єднують Національна рада з металодетекції і Федерація незалежних металодетектористів [5, 5].

У Росії ставлення до спадщини минулого (охорона, використання, знищення пам'яток) є складовою частиною культури Росії і значною мірою дозволяє визначити рівень розвитку суспільства. У Російській імперії заходи з охорони окремих пам'яток старовини вперше були прийняті Петром I (1722 р.). Указ Петра I від 13 лютого 1718 р. про здачу старовинних раритетів (про виявлення «дивовижних рідкостей», в основному археологічних знахідок) державі (перші археологічні розкопки під Санкт-Петербургом було проведено 1708 р. в Старій Ладозі) і доставці їх в спеціально створений музей – Кунсткамеру. Проте, перші спроби поставити пам'ятки старовини під охорону мали характер окремих заходів [6, 55]. У сучасній історіографії ця діяльність Петра I трактувалася з різних точок зору. Одні дослідники бачать в ній цілеспрямований державний (державницький) підхід до збереження культурної спадщини. Інші пов'язують її з проявом інтересів та амбіцій Петра I як непересічної особистості [7, 34]. Вимоги до охорони пам'яток старовини того часу з'явилися фундаментальною базою для майбутньої законодавчої політики нової держави.

Вагомий внесок в організацію охорони пам'яток культурної спадщини внесли Імператорська археологічна комісія (1859 р.), Імператорське московське археологічне товариство (1864 р.) (далі – ІМАТ) та Російське археологічне товариство (1946 р.). Виникли археологічні спеціалізовані видання: «Звіти археологічних комісій» (1859 р.), «Матеріали з археології Росії» (1899 р.) тощо [8, 37].

Головним урядовим закладом з 1859 р. в цій сфері була археологічна комісія, яка входила до Міністерства двору і розміщувалася в Ермітажі. Ще циркуляр від 27 квітня 1863 р. з Міністерства внутрішніх справ рекомендував губернським статистичним комітетам сприяти Імператорській археологічній комісії в збиранні відомостей про вітчизняні старожитності: «При незначному складі археологічної комісії, члени якої зайняті здебільшого дослідженням археологічних розкопок та їх описом, і при байдужості суспільства до археологічних досліджень та пам'яток нашої старовини збирання докладних і правильних відомостей про них стає майже неможливим без сприяння інших урядових установ».

Організація системи охорони пам'яток, яка, на думку авторів, входила до компетенції Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС), а фактично здійснювалася шляхом взаємодії

місцевих і центральних археологічних товариств. Вся територія поділялась на археологічні округи, на чолі з губернаторськими археологічними товариствами. Останні зобов'язані були проводити всю роботу у сфері охорони культурної спадщини в своїх округах, у тому числі виявлення й фіксування, обстеження та складання списків пам'яток, які відсилалися для затвердження на найвищому рівні. Ремонт і реставрація пам'яток культурної спадщини відповідно до вказаного положення узгоджувалися з центральними археологічними товариствами.

В 1871 р. на II Археологічному з'їзді в Санкт-Петербурзі «Положення про охорону пам'яток» було доповнене і схвалене. Запропонована членами ІМАТ Концепція охорони пам'яток послужила в подальшому основою при розробці наступних законопроектів:

1) В 1877 р. комісією під керівництвом А. Б. Лобанова-Ростовського були підготовлені «Правила про збереження історичних пам'яток».

2) 1905 р. предметом дискусії стали Основні положення, вироблені з перегляду законодавства з охорони історичних пам'яток під головуванням А.А. Бобринського. Розподіл пам'яток на рухомі і нерухомі.

3) В 1911 р. на розгляд до Державної Думи було внесено проект «Положення про охорону старожитностей», представлений І. Я. Гурлянд.

4) 1911 р. ІМАТ був розроблений проект «Закону про охорону пам'яток старовини в Росії» [9, 233].

Всі перераховані документи широко обговорювалися в різних комітетах, наукових і художніх товариствах.

Після революції 1917 р. стан пам'яток культурної спадщини знаходиться в ще більш жалюгідному стані. Розпочаті зміни в державі, пов'язані з революцією і громадянською війною, відсунули проблеми збереження пам'яток на задній план, почастишали випадки їх розкрадання та знищення.

Вже 9 грудня 1917 р. Раднарком прийняв постанову асигнувати Наркомату освіти кошти на охорону палаців і музеїв. У Петрограді та Москві наприкінці травня 1918 р. були організовані спеціальні «відділи музеїв та охорони пам'яток мистецтва і старовини», що існували в подальшому протягом багатьох років [10, 4–15].

Крім того, 1918 р. ознаменувався прийняттям 10 березня постанови «Про організацію Комісії з охорони художніх та історичних цінностей» й декрету 5 жовтня «Про облік та охорону пам'яток мистецтва, що перебувають у володінні приватних осіб, товариств та установ».

Після жовтневого перевороту радянська влада з перших днів свого існування вживала заходів для збереження пам'яток культурної спадщини. Видані в 1918–1924 рр. декрети (більше 15) заклали основу радянської державної системи охорони пам'яток.

Крім того, існували Комісія з охорони Троїце-Сергієвої лаври (1918–1923 рр.) і Комісія з охорони пам'яток мистецтва і старовини при Мосраді (1917–1919 р.) [11, 13]. З 21 жовтня 1919 р. по 12 січня 1926 р. здійснювала свою діяльність Російська академія з історії матеріальної культури (РАІМК). З 1926 р. головним археологічним органом стала Державна академія історії матеріальної культури. До її компетенції крім загальнонаукових завдань входило наступне:

1) Розробка основ охорони пам'яток.

2) «Систематичні розкопки, розвідки і збір предметів мистецтва, старовини й народного побуту з метою їх охорони та вивчення» [12, 40–42].

3) Керівництво науковою частиною розкопок і реставрацією пам'яток, а також розвитком пропаганди пам'яток.

З 1922 р. питаннями охорони пам'яток культурної спадщини відав Народний комісаріат освіти РРФСР, з 1932 р. – Комісаріат з охорони пам'яток при ВЦВК, з 1936 р. – Комісаріат у справах мистецтв при РНК СРСР (до складу союзних республік входила тоді й Українська РСР). У 20-х – 30-х рр. ХХ ст. проблема збереження пам'яток вийшла на перший план у зв'язку з індустріалізацією країни.

В кінці 1940 – початку 1950-х рр. функції охорони пам'яток культурної спадщини передані Міністерствам культури СРСР, союзних та автономних республік, АН СРСР і союзних республік, міським й республіканським управлінням системи Держбуду СРСР.

Велику допомогу державним органам надають Товариства охорони пам'яток історії та культури (таке товариство проводило активну пам'яткоохоронну діяльність і на території Української РСР, починаючи з 1966 р.). Пам'ятки культурної спадщини, визнані в СРСР всенародним надбанням, охороняються державою та широко використовуються в комуністичному вихованні трудящих [13, 50–54].

З 1986 р. по 1991 рр. відбувається пошук альтернативи встановленим принципам управління і функціонування культурної галузі. Відбувається активізація громадської діяльності. Перед органами управління постає завдання створення умов для гармонійного поєднання й реалізації інтересів безлічі діючих суб'єктів заради збереження та розвитку національної культури. У зв'язку з цим, в травні 1988 р. у Москві проходила Всесоюзна нарада з проблем збереження, реставрації і використання пам'яток історії, культури та архітектури. Зазначалося, що «в країні не сформувалася єдина і дієздатна система державного управління й контролю в галузі охорони, реставрації та використання пам'яток». Не сформувалася така система і в сфері вивчення пам'яток [14, 206].

У 1992–1995 рр. метою політики в галузі культури незалежної України стало збереження державних і державно-громадських інститутів, духовної спадщини українського народу. В цей складний період, час геополітичних змін наша держава стала на свій особистий шлях розвитку сфери охорони культурної спадщини. З 1991 по 2000 рр. відбувається становлення законодавчої та нормативно-правової бази пам'яткоохоронної галузі.

Ключовою і знаковою подією цього періоду стало прийняття в 2000 р. Закону України «Про охорону культурної спадщини» (далі – Закон) [15, 28]. Проте, за 20 років свого існування Закон переніс понад 15 доопрацювань з внесення змін і доповнень. Це пояснюється тим, що Закон був розроблений в умовах пострадянського суспільства, в період завершення індустріалізації, а тому не враховує викликів сьогодення (економічних, соціальних, політичних, наукових, технічних тощо).

Важливою віхою пам'яткоохоронної справи України стало створення Державного реєстру нерухомих пам'яток України (далі – Реєстр), який було задекларовано в Законі. Реєстр – це інформаційний банк даних для управління і вироблення державної стратегії, формування наукових програм, фінансування реставрації, створення інфраструктури туризму, організації культурно-просвітницької діяльності.

Формування Реєстру та загальне обстеження пам'яток культурної спадщини було розпочате Міністерством регіонального розвитку України ще в 1990-ті рр. Було складено списки пам'яток, по всіх пам'ятках національного значення (понад 3500) розроблено облікові картки та паспорти.

З 2006 р. веденням Реєстру займається Міністерство культури та інформаційної політики України (тоді Міністерство культури України) як центральний орган виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини. Реєстр не є сталим і постійно оновлюється: наповнюється новими пам'ятками культурної спадщини, а також деякі з них за певних обставин періодично вилучають з Реєстру. В Україні на сьогодні нараховується близько 143 тис. пам'яток, з них 72 тис. пам'яток археології, понад 52 тис. історії, близько 16 тис. архітектури та містобудування, майже 3 тис. монументального мистецтва, 350 садово-паркового мистецтва [16].

Необхідно зазначити, що з моменту прийняття Закону, на жаль, не розроблено і не прийнято Положення про Реєстр, порядок його ведення, не опрацьовано його структуру, систему електронного обліку і моніторингу. На нашу думку, важливим поступом у пам'яткоохоронній галузі України має стати впровадження електронної версії Реєстру. На цю тему дуже багато проводиться дискусій на всіх рівнях, є навіть деякі напрацювання, проте реально справа з «мертвої точки» не зрушилась. До речі, всі держави-сусіди України вже давно мають подібні реєстри. Переконані, що запуск та функціонування вказаної версії Реєстру в нашій державі штучно і цілеспрямовано гальмується різними комерційними й некомерційними групами впливу, зацікавленими в цьому. Безумовно, впровадження електронної версії Реєстру зняло би більшість корупційних ризиків у сфері охорони культурної спадщини.

Висновки. Зрозуміло, що є багато невирішених у вказаній сфері питань, що накопичувалися роками. Зокрема, й діяльність «чорних» археологів, які є у всьому світі,

але кожна держава виробила власну методику боротьби із ними (яскравий тому приведений вище приклад Британії). Вважаємо, що обов'язково треба вивчати історію і передовий досвід інших держав у сфері охорони культурної спадщини, але переймати останній необхідно вибірково, фрагментарно, з урахуванням української історії, реалій сьогодення та ментальних особливостей нашого народу.

Підводячи підсумок, зауважимо, що найважливішими для наших громадян є наступні виклики, які постали перед Україною: збереження державності й держави Україна, відновлення суверенітету і територіальної цілісності, повернення реальної влади в середину України (українському народові), відбудова національної економіки і, відповідно, вихід з комплексної кризи (економічної, політичної, соціальної, освітньої і наукової, культурної, медичної, демографічної, адміністративно-територіальної кризи, кризи так званих еліт та державного управління) тощо. Проте, серед усіх цих питань порядку денного України, необхідно не забувати й про пам'яткоохоронну галузь як складову частину загальної культури народу, адже в кінцевому рахунку збереження та охорона пам'яток разом із вище перерахованими завданнями допоможе все-таки відбутися Україні як державі і виховувати підростаючі поліття гідними й достойними її громадянами.

Список використаної літератури

1. Крогиус В. Р. Бразилия. // Материалы ИКОМОС. Науч.-информ. сбор. – Вып. 2. – Москва, 2003. – 180 с.
2. Рубаник К. П. Международно-правовые проблемы ЮНЕСКО. – Москва, 1969. – 224 с.
3. Молчанов Н.С. О международных общественных объединениях и их аккредитации при Совете Европы, ЮНЕСКО и ООН. О международных общественных объединениях и их аккредитации при Совете Европы, ЮНЕСКО и ООН (информационно-аналитический обзор) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://smolchanov.narod.ru/on_NGOs.htm
4. Охранные археологические исследования на Среднем Урале: Сб. ст. / Научно-производств. центр по охране и исполъз. памятников ист. и культ. Свердловской обл. – Москва, 1999. – 202 с.
5. Максаковский В. П. Всемирное культурное наследие: научно-популярное справочное издание. – Москва, 2002. – 168 с.
6. Hunt Alex. Archaeology and Metal Detecting. // BBC, 2002. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.bbc.co.uk/history/ancient/archaeology/metal_detect_01.shtml.
7. Культурна спадщина людства: збереження та використання / В. І. Акуленко, І. П. Магазинщикова, М. І. Моздир, О. О. Тарасенко. – Л. : Фенікс, 2002. – 160 с.
8. Культурная политика России. История и современность. Два взгляда на одну проблему. – Москва, 1998. – 236 с.
9. Жерве М. М. Деятельность новгородских краеведов-археологов по изучению и охране памятников старины во второй половине XIX в. // Российская археология. – 1992. – № 3.
10. Дюдюхина В. С. Формирование законодательной системы охраны отечественных памятников (вторая половина XIX – начало XX в.) // Материальная база сферы культуры. Чтения памяти Леонида Аркадьевича Лелекова. Научн.-информ. сбор. – Вып. 4. – Москва, 1997, 166 с.
11. Малиновский Ю. Ленинська забота о охране памятников культуры // Архитектура СРСР. – 1977. – № 6.
12. Козлов В. Ф. Источники об отношении к историческим памятникам в РРФСР в 1917–1930 гг. (По материалам московских архивов и музеев) // Вопросы охраны и использования памятников истории и культуры. – Москва, 1990. – 224 с.
13. Смирнов А. С. Сохранение археологического наследия России. История и проблемы // Российская археология. – 2002. – № 4..
14. Максимов А. А. Охрана памятников истории и культуры // Большая Российская энциклопедия. – Москва, 2001.
15. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 № 1805-III (в редакції від 24.02.2016 № 1805-14). [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rada.gov.ua>.
16. Поточний архів Міністерства культури та інформаційної політики України.

References

1. Krogius, V. R. (2003) Brazil. // ICOMOS materials. Scientific-inform. collection. Issue 2. Moscow, 180 (in Rus.).
2. Rubanik, K. P. (1969) International legal problems of UNESCO. Moscow, 224. (in Rus.).

3. Molchanov, N. S. (2002) About international public associations and their accreditation at the Council of Europe, UNESCO and the UN. Retrieved from: <http://smolchanov.narod.ru>. (in Rus.).
4. Conservation archaeological research in the Middle Urals: Sat. Art. / Scientific production. center for protection and use. monuments ist. and cult. Sverdlovsk region Moscow, 1999, 202 p. (in Rus.).
5. Maksakovsky V. P. World cultural heritage: popular scientific reference edition. Moscow, 2002, 168 p. (in Rus.).
6. Hunt Alex (2002) Archaeology and Metal Detecting. BBC. Retrieved from: https://www.bbc.co.uk/history/ancient/archaeology/metal_detect_01.shtml. (in Eng.).
7. Magazinshchikova I.P. & et al. (2002) Cultural heritage of mankind: Preservation and use: a textbook. Lviv, 267 p. (in Ukr.).
8. Cultural policy of Russia. History and modernity. Two views on one problem. Moscow, 1998, 236 p. (in Rus.).
9. Gervais, M. M. (1992) Activities of Novgorod local historians and archaeologists in the study and protection of ancient monuments in the second half of the XIX century. // Russian archeology. № 3. (in Rus.).
10. Dyudyukhina, V. S. (1997) Formation of the legislative system for the protection of domestic monuments (second half of XIX early XX century.) // Material base of culture. Readings in memory of Leonid Arkadyevich Lelekov. Scientific-inform. collection. Issue. 4. Moscow. (in Rus.).
11. Malinovsky, Yu. (1977) Lenin's concern for the protection of cultural monuments // Architecture of the USSR. № 6. (in Rus.).
12. Kozlov, V. F. (1990) Sources on the attitude to historical monuments in the RSFSR in 1917 1930. (According to the materials of the Moscow archives and museums) // Questions of protection and use of historical and cultural monuments. Moscow. (in Rus.).
13. Smirnov, A. S. (2002) Preservation of the archaeological heritage of Russia. History and problems. // Russian archeology. № 4 (in Rus.).
14. Maximov, A. A. (2001) Protection of soldering irons of history and culture // The Great Russian Encyclopedia. Moscow (in Rus.).
15. On the protection of cultural heritage: Law of Ukraine of 08.06.2000 № 1805-III (as amended on 24.02.2016 № 1805-14). Retrieved from: <http://www.rada.gov.ua>. (in Ukr.).
16. Current archive of the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. (in Ukr.).

KHARKOVENKO Roman, Candidate of Historical Sciences, Chief Specialist of the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine,
e-mail: kredo3@ukr.net

HISTORICAL ASPECT OF CULTURAL HERITAGE MONUMENTS PROTECTION ABROAD AND ITS SIGNIFICANCE FOR THE MONUMENT PROTECTION INDUSTRY OF UKRAINE

Abstract. Introduction. *The article considers and analyses the historical features of cultural heritage sites the protection abroad, as well as the possibility of using best foreign experience in the field of monument protection in Ukraine. A review of monument protection legislation and principles of public administration of Ukraine, as well as the role of cultural heritage in the life of Ukrainian people. The national features of identification, research, accounting, protection, preservation and use of cultural heritage monuments in Ukraine are highlighted.*

Formulation of the problem. *There are as many countries in the world as there are practices for their own cultural heritage protection, its preservation, use and promotion. Every country in the world strives to protect and preserve its national cultural heritage as effectively as possible. However, no state today can stand aside from globalization processes, including in the field of cultural heritage protection. Therefore, there is a permanent exchange of best practices between countries in the field of monument protection, as well as the active work of international organizations in this area.*

International cultural heritage protection consists in cooperation and assistance to states in identifying and preserving world heritage. There is constant monitoring, which allows monitoring the condition of natural and cultural sites and provide the necessary support to those countries that do not have the material and financial resources to preserve them.

Ukraine, of course, needs to study the history and best practices of other countries in the field of cultural heritage protection, but to adopt the latter selectively, in fragments, taking into account Ukrainian history, the realities of today and the mental characteristics of our people.

Objective. *To analyse the historical aspect of cultural heritage monuments protection abroad and its significance for the monument protection industry of Ukraine.*

The research methodology is based on a system of theoretical principles (systematics, historicism, objectivity, etc.), logical methods (analysis and synthesis, induction and deduction, analogy, hypothesis, etc.) and specific research tools that have highlighted the historical aspect of cultural protection heritage abroad and its significance for the monument protection industry of Ukraine.

The main results of the research are study, analysis, generalization and systematization of the foundations of the international system of cultural heritage protection, as well as consideration of the features of the monument protection industry of Ukraine.

The scientific novelty of the research results of the article is the analysis of the international system of cultural heritage protection and best practices of other states in the field of monument protection and compliance of the cultural heritage of Ukraine with these standards.

Conclusions and specific suggestions of the author. In 1992–1995, the objective of the policy in the field of culture of independent Ukraine was to preserve state and state-public institutions, the spiritual heritage of Ukrainian people. In this difficult period, the period of geopolitical changes, our state has embarked on its personal path of development of cultural heritage protection. From 1991 to 2000, the legislative and regulatory framework of the monument protection industry was being formed. The key and significant event of this period was the adoption in 2000 of the Law of Ukraine «On Cultural Heritage Protection». An important milestone in the monument protection life of Ukraine was the creation of the State Register of Immovable Monuments of Ukraine, which was declared in this law.

It should be noted that since the above law, unfortunately, the Regulations on the State Register of Immovable Monuments of Ukraine, the procedure for its maintenance, its structure, electronic accounting and monitoring system have not been developed and adopted. In our opinion, the introduction of an electronic version of this register should be an important step in the field of monument protection in Ukraine. There is a lot of discussion on this topic at all levels, there are even some developments, but in reality, the case has not moved from the «deadlock». By the way, all neighbouring countries of Ukraine have long had similar registers. We are convinced that the launch and operation of this version of the State Register of Immovable Monuments of Ukraine in our country is artificially and purposefully hampered by various commercial and non-commercial groups of influence interested in this. Of course, the introduction of an electronic version of this register would remove most of the corruption risks in the field of cultural heritage protection.

It is clear that there are many unresolved issues in this area that have accumulated over the years. In particular, the activities of «black» archaeologists, who are all over the world, but each state has developed its own method of combating them (a clear example of the above Britain). We believe that it is necessary to study the history and best practices of other countries in the field of cultural heritage protection, but it is necessary to adopt the latter selectively, in fragments, taking into account Ukrainian history, current realities and mental characteristics of our people.

Summing up, we note that the most important for our citizens are the following challenges facing Ukraine: preservation of statehood and the state of Ukraine, restoration of sovereignty and territorial integrity, return of real power to the middle of Ukraine (Ukrainian people), reconstruction of the national economy and, consequently, exit on the complex crisis (economic, political, social, educational and scientific, cultural, medical, demographic, administrative-territorial crisis, the crisis of the so-called elites and public administration), etc. However, among all these issues on the agenda of Ukraine, we must not forget about the monument protection industry as part of the general culture of the people, because ultimately the preservation and protection of monuments along with the above tasks will still help Ukraine as a state and to bring up growing fields worthy and worthy of its citizens.

Key words: *cultural heritage protection, cultural heritage object, a monument.*

Одержано редакцією 22.09.2021
Прийнято до публікації 25.10.2021

